

Szegfű László

Parthiscum

Gondolatok Szeged címeréről

Szeged szabad királyi várossá válásának ötszázadik évfordulójára remek kiállítású kis könyvecske látott napvilágot a Scriptum Kiadó és a Móra Ferenc Múzeum közös gondozásában. Szerzői – Fári Irén és Nagy Adám, tudós muzeológusok – rendkívül gondos munkával válogatták össze a rendelkezésükre álló anyagból a leginkább reprezentáló, de mégis legjellemzőbb, leglényesebb dokumentumokat a város címeréről alapos tanulmányuk illusztrálására. A fotókat szakértő műgonddal Dömötör Mihály készítette.

A városok neve a latinban – amely a címer keletkezése idején hivatalos nyelvünk volt – nőnemű. E kötet címe (Szeged címere. Szeged, 1998, 64 p.) is éppen ezért kacér és csalfa, heraldikát ígér, de kellemes csalódást okozva pecsét-, zászló- s éremtani anyag is gazdagítja.

Szeged címere is, miként minden jól megfogalmazott szimbólum, a város fejlődésének vezérfonalát emeli ki.

A ma használatos címer töredékes prototípusát egy 1704-ben, állítólag a Tiszából kihalászott, megrongált pecsétnyomón láthatjuk „SIGILLUM REGIÆ [CIVITATIS SE]GEDIENSIS * A 1200 *” körirattal. E pecsét nyilvánvalóan hamisítvány, amelyet a hajdani szabad királyi városi jogállás visszaszerzését célzó bizonyítéknak szántak.

Szeged már az államalapítás korában fontos település volt, mint az Erdélyből leúsztatott királyi só tárolásának és elosztásának központja, tehát királyi népek lakták. Ám éppen ezért itt a földművelésre való áttérés idején, után sem szűnt meg a nagylattartás, ugyanis a *ius nullius* (ami senkié, az a királyé) jogelvé alapján a szegediek az egész Duna-Tisza-közi homokhátságon

(*sabulum*) fel Kecskemétiig és Ceglédig szabadon legeltethették roppant gulyáikat, nyájukat, méneseiket. A kunok betelepítésével ez a kiváltságos helyzet erősen csorbult, mert lévén ők is királyi népek, szintén oda hajthatták barmaikat. Nem véletlen tehát, hogy a (hamis) címeres pecsétre az 1200. év (arab számokkal!) került. Igazolni kellett ugyanis, hogy a szabad királyi városi létből eredő jogokat a város már a kunok 1239–1240-ben történt betelepítése előtt is birtokolta. És mivel a kunok IV. Béla és Kun László adományozásai folytán a Tisza és a Maros partjain nyertek szállásföldeket, a mindkét folyómentére áhító szegediek szemében célszerűnek tűnt szimbolikusan – a két folyót jelképező két haránt ezüst pólyával – kifejezni ezt az igényt.

A szegediek legeltetési jogát később, a kunok feudalizációjának előrehaladtával végveszély fenyegette: a letelepülők szilárd faluhatárokkal hasítottak ki földterületeket a közös pusztákból, amelyek vagy saját előkelők magánbirtokaivá váltak, vagy a király (Zsigmond, Albert) adományozta el ezeket híveinek.

Szegednek 1405-ben Zsigmond – aki történelmünkben szinte minden későbbi probléma kútfeje – megküldte a városi törvényeket azzal kecsegtetve lakosait, hogy elnyerhetik a szabad királyi város jogállását. Ez a folyamat elakadt ugyan, de mégis ezért kerülhetett az első ismert városi nagypecsétre (1474) az ő pénzein (aranyforint, dénár, *parvus*) szereplő sas veretképe és megnevezése „Szeged város pecsétje a sassal” (*cum Aquila*).

A legelővesztést kivédendő Szeged városa Mátyás királlyal többször is írásba foglaltatva megerősítette legeltetési jogait, sőt a

városközeli pusztákon tilalmaztatta még a kunok letelepedését is. Ezzel egy időben az elszegényedett kunoktól titkon felvásárolta területeiket (pl. Öttömöst).

Végül, 1498 piunkösdjén II. Ulászló a hön áhított szabad királyi város rangjára emelte Szegedet. Címeréül valószínűleg elismerte hallgatólagosan az említett nagypecséten megjelent sást. (Nem lehetett ez tőle idegen, hiszen az ő címerének is domináns eleme a sas.)

A várossá válás pillanatától kemény hátravillongások indultak meg a kunokkal, amelyeknek csak a török hódítás vetett véget. A Kiskunság elnéptelenedett, így Szeged ismét óriási teret nyert a Duna-Tisza-közén. És, mert khász város volt, semmi nem akadályozta rohamos vagyoni gyarapodását. Ám ez szemet szúrt a 17. század közepén a nádornak, aki egyúttal a kunok bírja (iudex Cumanorum) is volt, s árendát, bérleti díjat követelt a kun puszták használatáért a „nemes várostól”. És ismét felmerült az eladományozások lehetősége, amely a gazdagság forrását képező nagyállattartás végét jelenthette volna. Különösen élessé vált a helyzet 1702-ben, amikor az uralkodó elzálogosította a kun pusztákat a Német Lovagrendnek, így, azok már nem lévén királyi kézen, csak bérleti díjért használhatták a szegediek. Ugyanakkor semmi be nem vették jogaikat a Tiszai Militia Szegeden és Szabadkán állomásozó tisztjei, akik maguk is bekapcsolódtak a rideg marhatartásba, s fennállott annak a lehetősége is, hogy az akkor Szegedre települt csanádi püspök is kiterjeszti joghatóságát a városra. Ezért került – a korai város címereknél szokatlanul – harci sisak a címerpajzs fölé, annak kivédésére, hogy a város katonai „megszállása” állandósuljon, és sisakdíszül (a kun puszták és Dorozsma iránti igény kifejeződése mellett) a szabad papválasztás jogát is jelképező

„Isten báránya” (agnus Dei) az esetleges püspöki jogigények ellen.

Szeged tehát kényszerhelyzetben indított harcot régi jogaiért és a puszták birtokjogának megszerzéséért. Az igazi siker 1719. május 21-én következett el, amikor VI. Károly császár Luxemburgban kiadta Szeged szabad királyi jogállását megerősítő diplomáját, benne a város „megújított” címerének festett képével és szabatos leírásával. Ez a címer akkor tekinthető volt akár igéncímernek is, de további, közel másfél évszázados küzdelemben a város elérte mindazt (a kun puszták felének visszaszerzése, a katonai megszállás felszámolása, az esztergomi érsek jurisdictioja alá helyezkedés, birtoklás a Maros mentén, a vármegye erőszakoskodásainak kivédése stb.), amit címerében a 18. század elején megfogalmazott.

A szegedi címer története tehát voltaképpen – modern szóval élve – egy nagy privatizációs folyamat tükröződése, amelyben a szabad királyi népek saját birtokukba vették a szabad királyi földeket. Furcsa firtora a történelemnek, hogy mire ez a harc véget ért, teljesen megváltozott a világ folyása. A kiegyezés után már idejétmúlttá vált a nagyállattartásra épülő gazdaság. Ám a címer, kifejezve ezt az évezredek küzdelmet, feltörekvést, a mai napig is lelkesít a modern és jó értelemben vett lokálpatriotizmusra. Éppen szimbólumainak történeti tartalma teszi olyan relikviává, amely ellenállva minden (aktuálpolitikai megfontolásból fakadó) modernizációs kísérletnek, maradandó jelképe lehet a városnak és büszkén vállalt jelvénye minden polgárának.

* * *

Szerkesztőségünk Szeged Napja alkalmából ezen írással tiszteleg a lap szellemi bölcsője, a „napfény városa” előtt.

